

В.Л. Пирогов
**КОРЕЙСЬКО-ЯПОНСЬКІ МОВНІ ЗВ'ЯЗКИ,
ВІДЗЕРКАЛЕНІ В ПАРЕМІЯХ**

Історично процес формування національної корейської мови укладається в рамки парадигми, яка є спільною для більшості країн східноазійського регіону, і відбувався приблизно за такою схемою: тривалий період існування мови у безписемній формі – подальший її бурхливий розвиток унаслідок запозичення китайського ієрогліфічного письма разом із запозиченням усього комплексу китайських лінгвокультурно-соціальних реалій – створення національної системи письма і відокремлення національної розмовної мови від офіційної книжної мови *веньянь* (文言), яка в Кореї мала назву «ханмун» (букв. *ханська мова*).

У сіноцентричному світі, що охоплював країни Далекого Сходу, а також більшість країн Південно-Східної Азії в середні віки, китайська культура була найбільш розвиненою і сильною. Вона справила тотальний вплив на розвиток національних культур практично всіх народів регіону [Пирогов 2001].

У Японії, Кореї та В'єтнамі китайська писемність була запозичена разом з китайською мовою. Найбільш ранні письмові пам'ятки цих країн, що відносяться приблизно до IV–VII ст. (Японія, Корея) і X ст. (В'єтнам), написані китайськими ієрогліфами фактично китайською мовою. Проте, як відомо, з об'єктивних причин мова жодної з цих країн не була готова до сприйняття китайської писемності в повному і незмінному вигляді. Саме тому були створені додаткові складові абетки (у Японії – *катакана* і *хирагана*, в Кореї – *хангиль*) або національна ієрогліфічна система (у В'єтнамі – *тьином*) [Вороб'єв 2002; Кнорозова 1997; Фридрих 1979].

Історія формування національних систем письма цих країн є свідченням трансформації менталітету їхніх народів. У результаті сприйняття китайської ієрогліфічної писемності відбулася радикальна перебудова способу світосприйняття, висловлювання думок, і врешті-решт, свідомості народів цілого регіону. Ієрогліфічна писемність стала основою нових,

збагачених високими філософськими ідеями, принципами і вченнями своєрідних культур, однією з головних рушійних сил яких був, зокрема, буддизм. Через сприйняття китайської ієрогліфіки відбулося тотальне запозичення системи соціально-культурних, ідеологічних, політичних та економічних досягнень Китаю того періоду, включаючи навіть систему особових імен та прізвищ, як, наприклад, в Японії [Концевич 2002; Пирогов 2007].

Процес запозичення китайської ієрогліфіки країнами, що входили до складу синоцентричного регіону, можна назвати грандіозним історичним експериментом, який, по-перше, довів універсальність китайського ієрогліфічного письма, тобто можливість його практичного застосування у будь-якій мові світу. По-друге, він показав закономірності формування складових систем письма у різних мовах східноазійського регіону на підґрунті системи китайського ієрогліфіки.

Впродовж півтора тисячоліття корейської історії – від виникнення перших корейських держав у III–IV ст. після Р.Х. і до кінця XIX століття – державною мовою країни була давньокитайська. Саме давньокитайською здійснювалося все ділове листування, складалися величезні корейські літописи, виходили закони, писалася й друкувалася вся література. І тільки у 1894–1896 рр. корейська мова стала державною. Проте ще багато десятиліть знання давньокитайської було обов'язковим для будь-якого освіченого корейця, а китайські ієрогліфи використовуються в корейськомовних текстах для написання запозичених слів і пояснення омофонів практично до цього часу.

Лексика корейської мови загалом складається із власне корейських і запозичених слів. Останні є результатом контакту з іншими мовами. Більшість запозичених слів мають китайське походження, тому їх часто називають синокорейськими словами [Мазур 1963].

Зокрема, лексика сучасної корейської мови складається з таких пластів:

- споконвічно корейські слова, включаючи багату оноματοпоетику;

- ханмунна лексика, або слова і терміни, запозичені з китайської мови (китайсько-корейські слова);

- старі запозичення із санскриту, монгольської, чжурчженської і маньчжурської мов (їх небагато);

- новітні запозичення з англійської та інших європейських мов, а також японської.

Панування давньокитайської мови в культурному і політичному житті Далекого Сходу мало як негативні, так і позитивні сторони. З одного боку, впродовж багатьох століть корейцям або японцям, які прагнули здобути освіту, слід було спершу витратити масу зусиль на те, щоб опанувати чужу, надзвичайно складну мову. З другого боку, правляча і культурна еліта всього Далекого Сходу писала, читала й мислила однією мовою. Це давало корейським і японським ученим прямий доступ до наукових праць китайських колег. У культурному відношенні регіон був єдиним, мовних бар'єрів не існувало. У всіх країнах Далекого Сходу та багатьох країнах Південно-Східної Азії діти навчалися в школах практично за однаковими підручниками, читали ті ж самі книжки, наприклад «Канон тисячі слів» (千字文, кит. Цянь-цзі-вень; кор. 천자문 /Чхьонь-чжа-мунь/; яп. Сендзімон; в'єт. Thiệp tử văn /Тхієн ту ван/). Корейці могли легко оцінювати вірші китайських поетів, наприклад Бо Цзюй-і, Лі Бо, Су Дун-по, а праці корейських медиків, наприклад Лі Цзіма, уважно вивчалися їхніми колегами з В'єтнаму. Переклад був непотрібний.

Принаймні 10 століть китайська ієрогліфіка залишалася єдиною системою письма у Кореї. Нині в Кореї ієрогліфи в письмовій мові використовуються лише для позначення окремих слів, ними записуються запозичені з китайської прислів'я, ідіоми, імена і назви, причому ієрогліфи в корейському тексті можуть значно відрізнятися від аналогічних китайських як за змістом, так і за написанням і читанням.

Таким чином, історія розвитку корейської мови свідчить про співіснування двох абсолютно різних мовних утворень, одне з

яких функціонувало як письмова мова, а друге – як засіб усного спілкування. Унаслідок цього й донині усна форма зберегла істотні відмінності від письмової.

Кількість китайських запозичень у корейській мові за деякими оцінками становить близько 70–75%, хоча більшість із них є явними архаїзмами [Холодович 1997].

Сучасна китайська лексика, що увійшла в ужиток у XX столітті, практично не знайшла віддзеркалення в ханмуни. Ієрогліфи продовжують використовуватися в сучасних корейських текстах, зокрема у тих випадках, коли необхідно подолати проблему омофонів.

Ієрогліфіка, як і раніше, залишається у програмі корейських середніх шкіл, проте людей, які б могли вільно читати текст, писаний ханмуном, нині майже не залишилося. Знання ханмуну поступово втрачається, і це означає, що величезний масив літератури цією мовою стає недоступним для нових поколінь (така ж проблема, до речі, існує з безліччю текстів латинською мовою).

***

На особливу увагу заслуговує питання про спорідненість корейської і японської мов. Проблемою спорідненості корейської і японської мов учені стали займатися ще більше трьох століть тому [Бурыкин 1997; Иванов 2000].

У 1910 році була опублікована наукова праця С. Канадзава “Про спільність походження японської та корейської мов” [Kanazawa 1910], яка мала на меті затвердити теорію спорідненості корейців і японців. Проте увага в ній в основному була зосереджена на лексичній схожості мов, без урахування інших закономірностей.

Спираючись на дані подальших досліджень, проведених японськими, корейськими і західними вченими, можна висунути припущення про існування в корейській та японській мовах загальних тенденцій, які свідчать про те, що японська мова має з корейською найбільш споріднені зв'язки серед інших мов Східної Азії. Це, на думку вчених, дає підстави говорити про виокремлення корейської і японської мов в особливу підгрупу алтайської мовної сім'ї, що почала формувати-

ся, як свідчать результати досліджень, ще в 3–4 тис. до Р.Х. [Поливанов 1968].

Тривалий розвиток корейської мови в умовах ідеологічної та культурної єдності синоцентричного ментального поля справив великий вплив на формування його специфічних аспектів, зокрема фразеологію, і більш конкретно – паремійний фонд.

У паремійному фонді сучасної корейської мови можна виділити три основні пласти паремійних одиниць (ПО):

- стародавні, що базуються на споконвічних національних реаліях;
- китайські, запозичені у період паралельного функціонування двох мов – корейської та ханмуну.
- сучасні, з окремими запозиченнями із японської та західних, головним чином англійської мови.

Приклади:

1. 소 잃고 외양간 고친다 (So ilko oeyangan kochinda).

Ремонтувати хлів після того, як пропала корова.

Пор. яп. 盗人を見て縄を縛う. (Nusubito wo mite nawa wo nau).

Побачивши злодія, сукати мотузку.

2. 등잔 밑이 어둡다 (Deung-jan Mitt-I Udup-da).

І під лампою темно.

Пор. яп. 灯台もと暗し (Todai moto kurashi).

І під лампою темно.

3. 빈 수레가 요란하다 (Bin Soo-re-ka yoranhada).

Пустий віз гучніше гучить.

Пор. яп. 浅瀬に仇波 (Asase ni adanami).

Дрібні хвилі на мілині шумлять.

4. 시작이 반이다. (Sijaki banida).

Початок – половина справи.

Пор. яп. 始め半分 (Hajime hanbun).

Початок – половина справи.

5. 티끌모아 태산. (Tikkul moa tae-san).

Можна побудувати гору, збираючи порошинки пилу.

Пор. яп. 塵も積もれば山となる (Chiri mo tsumoreba yama to naru).

Порошинки, коли накопичуються, перетворюються на гору.

6. 곡식은 익을수록 머리를 숙인다. (Koksikeun ikeulsoorok muhrilul sookinda).

Повний колос хилиться додолу.

Пор. яп. 実る稲穂は頭垂れる. (Minogu inaho wa koobe taregu).

Повний колос додолу гнеться тощо.

Результати здійсненого нами порівняльного аналізу паремійних масивів корейської, японської та китайської мов (всього 720 одиниць) з метою виявлення ознак етимологічної спорідненості свідчать про те, що ПО зіставлюваних мов розподіляються за трьома основними групами.

До першої відносяться ПО, форма і зміст яких однакові в усіх трьох мовах, наприклад:

кор.: 꿩은 머리만 풀에 감춘다.

Фазан тільки голову ховає в куці (траву)..

яп.: 頭隠して尻隠さず.

Голову ховає, а хвіст видно.

кит.: 藏頭露尾.

Голову ховає, а хвіст стирчить.

кор.: 우물안 개구리 하늘 넓은 줄 모른다.

Жаба в колодязі не відає про те, що світ широкий (жаба, що живе в колодязі, вважає весь світ схожим на колодязь; так кажуть про людину з обмеженим кругозором).

яп.: 井の中の蛙大海を知らず.

Жаба, [що живе] в колодязі, не знає про море.

кит.: 井底之蛙不知大海.

Жаба на дні колодязі не знає про море.

кор.: 일년지계는 봄에 있고 일일지계는 아침에 있다.

Підсумок року закладається на початку весни, а підсумок дня – рано-вранці.

яп.: 一年の計は元旦にあり.

Підсумок року закладається в його перший день (як рік починається, так і закінчується).

кит.: 一年之計在于春.

Підсумок року закладається на початку весни. (Початком весни в Китаї зазвичай вважається Новий рік за місячним календарем).

кор.: 일거양득.

Однією рукою схопити двох.

яп.: 一挙兩得.

Однією рукою схопити двох.

кит.: 一挙兩得

Однією рукою схопити двох.

До другої групи відносяться ПО, які збігаються за формою і змістом в корейській та японській мовах, наприклад:

кор.: 발등에 불이 떨어진다.

Під ногами вогонь горить (як не біжи, а від біди не втечеш).

яп.: 足下に火がつく。

Вогонь п'яти пече (несподіване наближення біди).

кор.: 막상 해보면 생각 보다 쉬운 법 이나라.

Коли спробуєш, то виходить легше, ніж очікував.

яп.: 案ずるより生むが易い。

Народжувати легше, ніж хвилюватися [перед пологами].

кор.: 잘잘못에 불구하고 행동 운명을 같이 한다.

Народжені на одному лотосі. (В одній з буддистських сект існує повір'я про те, що переродження в раю відбувається на квітці лотосу; так кажуть про близьких людей, які хочуть розділити життя і в наступному переродженні).

яп.: 一蓮托生。

Народжені на одному лотосі.

До третьої групи відносяться ПО, які збігаються за формою і змістом в японській та китайській мовах, наприклад:

яп.: 一日千秋。

Один день як тисяча осеней.

кит.: 一日三秋。

Один день як три осені.

яп.: 一塵も染まず香り骨に到る。

Бездоганний, кришталево чистий.

кит.: 一塵不染。

Бути не заплямованим навіть частинкою бруду.

Висновки

1. Історія формування національної корейської мови укладається в рамки парадигми, яка є спільною для більшості країн східноазійського регіону.

2. Спираючись на дані досліджень, проведених японськими, корейськими і західними вченими, можна висунути припущення про існування в корейській і японській мовах низки загальних тенденцій, які свідчать про те, що японська має з корейською найбільш споріднені зв'язки серед інших мов Східної Азії.

3. У паремійному фонді сучасної корейської мови можна виділити три основні пласти паремій: стародавні, що базуються на споконвічних національних реаліях; китайські, запозичені у період паралельного функціонування двох мов – корейської та *ханмуну*; сучасні, з окремими запозиченнями із японської та західних, головним чином англійської мови. При цьому китайський пласт у системі паремій корейської мови віддзеркалює спільні ментальні риси, притаманні культурам народів, що входили до орбіти синоцентричної цивілізації, включаючи, зокрема, Корею і Японію.

4. Результати порівняльного аналізу паремійних масивів корейської, японської та китайської мов свідчать про те, що паремії цих мов розподіляються за трьома основними групами: 1) паремії, форма і зміст яких однакові в усіх трьох мовах; 2) паремії, які збігаються за формою і змістом лише в корейській та японській мовах; 3) паремії, які збігаються за формою і змістом лише в японській та китайській мовах.

Література

Бурыкин А.А. Позиция корейского языка в классификации отдельных групп алтайских языков и новые перспективы алтаистики // **100 лет петербургскому корееведению. СПб., 1997.**

Воробьёв М.В. **Очерки культуры Кореи.** СПб., 2002.

Иванов А.Ю. Влияние корейского языка на процесс формирования японского языка // **100 лет корееведения в ДВГУ.** Вестник Центра корееведческих исследований ДВГУ. - №1. Владивосток, 2000. С. 52–60.

Kanazawa Shōsaburō. **The Common Origin of the Japanese and Korean Languages.** Токуо: Sanseidō, 1910.

Кнорозова Е.Ю. К вопросу о сходстве культур Кореи и Вьетнама (на примерах преданий) // **Вестник Центра корейского языка и культуры.** Вып. 2. СПб, 1997.

Концевич Л.Р. **Корееведение. Избранные работы.** М.: Муравей-Гайд, 2002.

Лим Су. **Корейские народные изречения.** М., 1982.

Мазур Ю.Н. Лексика китайського походження в сучасному корейському мові // **Вопросы китайской филологии**. Сб. ст. М., 1963. С. 250–261.

Пирогов В.Л. Мудрость Востока и Запада: экософские и лингвистические основания (подход к сравнительному исследованию устойчивых фразеологизмов) // **Наук. Вісн. Каф. ЮНЕСКО Київ. Держ. лінгв. ун-ту**. Сер. Філологія. Педагогіка. Психологія. Вип. 5. 2001.

Пирогов В.Л. Система ментальних стереотипів, відображена в японських прислів'ях і приказках // **Східний світ**. Київ, 2007, №3.

Поливанов Е.Д. К вопросу о родственных отношениях корейского и «алтайских» языков [1927] // Е.Д. Поливанов. **Статьи по общему языкознанию**. М., 1968.

Холодович А.А. **Строй корейского языка**. СПб.: Андра, 1997. 47 с. («Ретроспективы»). (Переизд. книги 1938 г.).

Фридрих И. **История письма**. М.: Наука, 1979.

Словники

Корейські прислів'я та приказки / Упорядк. В. Іванова. К., 1978.

Корейско-русский словарь / Составители Ю.Н. Мазур, В.М. Моздыков, Д.М. Усатов. М., 2007.

Пословицы и поговорки народов Востока / Сост. Г.Л. Пермяков. М., 2001.

Русско-корейский словарь / Составители Ван Тонъ, Хак-Су Ким. Сеул. Изд-во Чжурю, 1987.

Фонетический словарь китайских иероглифов. Китайское, вьетнамское, корейское и японское чтения / Составил С.Ф. Ким. М., 1983.

Словник японських прислів'їв і приказок з відповідниками шістьма мовами / Автор-упоряд., вступ. ст.: Пирогов В.Л. Харків: Торсінг плюс, 2009. 272 с.